

ANTONÍN DVOŘÁK - JAKOBÍN

(www.antonin-dvorak.cz)

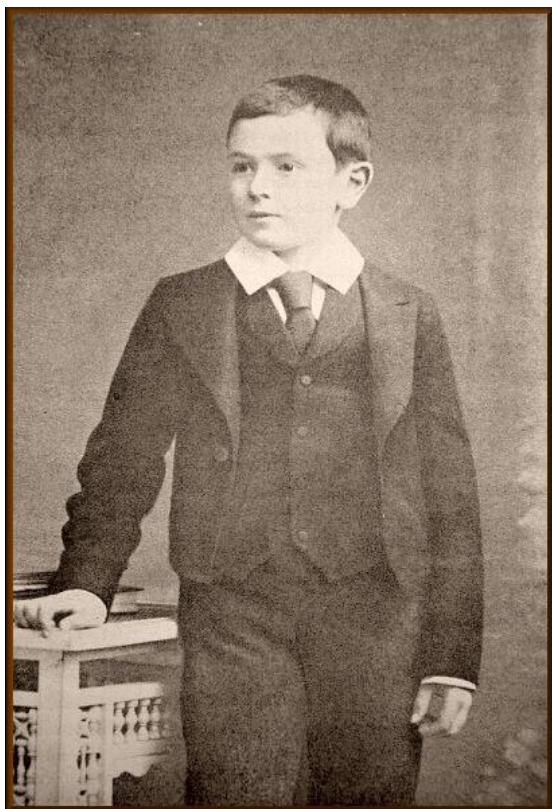
Jakobín představuje jednu z nejprosluněnějších a nejdylitějších oper českého repertoáru. Dobou svého vzniku náleží převážně do období, které někdy bývá nazýváno skladatelovým „druhým slovanským“ kvůli návratům ke kořenům slovanské lidové hudby, ale také k určité vnitřní vyrovnanosti a pozitivnímu výrazu. Melodika Jakobína je i na Dvořákovy poměry neobyčejně bohatá a výrazná, přičemž přináší celou škálu náladových odstínů od hluboké melancholie až po výraz radostného veselí. Všudypřítomný motiv hudby, vlastenecký podtext libreta a asociace na dobu vlastního mládí byly podněty, které Dvořáka přiměly vytvořit jedno ze svých nejosobitějších děl, v němž se ideálně snoubí humor a citová vroucnost. Každá z postav je vystižena podrobně a přesně, každá má vyhraněný charakter. Nejvýrazněji se to zřejmě projevuje na postavě Bendy. Způsob, kterým Dvořák koncipoval nesmírně lidskou postavu kantora - muzikanta, patří nejen po hudební, ale i po psychologické stránce k vrcholným inspiracím svého autora. Ve své konečné verzi je opera téměř oproštěna od recitativů, a tak každé dějství představuje prakticky nepřerušovaný melodický tok od první do poslední scény.

V mezidobí mezi vznikem obou verzí opery Dvořák absolvoval dvouapůlletý pobyt ve Spojených státech. Kromě přímého vlivu na skladatelovu tvorbu ve smyslu nových hudebních podnětů lze hovořit také o vlivu nepřímém. Zřejmě teprve po zkušenosti dlouhého odloučení od domova mohl Dvořák do důsledku vystihnout charakteristiky postav Bohuše a Julie, kteří se po letech strávených v cizině vrací do vlasti: jedna z hudebních změn, které provedl v nové verzi Jakobína, je proto zcela nové, mimořádně působivé zhudebnění dvojzpěvu „My cizinou jsme bloudili“. Jako zajímavost lze uvést skutečnost, že partitura Jakobína obsahuje několik hudebních žertů: jedná se např. o scénu, ve které se purkrabí holedbá, že na slavnosti zastoupí ve zpěvu Jiřího, kterého chce poslat na vojnu. Učitel se snaží purkrabímu vysvětlit, že to není možné, protože Jiří je tenor, zatímco purkrabí má bas. Dvořák pak nechá purkrabího přednést jeho repliku „Zazpívám tenora!“ v nejnižší možné poloze. Jiné místo tohoto typu se nachází na začátku druhého dějství, kde si Benda pochvaluje, jak znamenitě se mu podařilo zkomponovat hudbu určenou ke slavnosti. Jeho slova „ta serenáda se mi podařila, že Mozartu by k hanbě nesloužila“ zhudebnil Dvořák v mozartovském stylu.

Na původní verzi Jakobína Dvořák pracoval přibližně jeden rok, od 10. listopadu 1887 do 18. listopadu 1888. Po premiéře, která se konala 12. února 1889 v Národním divadle, se objevila řada kritických hlasů, které dílo oprávněně vytýkaly určité nelogičnosti ve výstavbě děje i hudební nedostatky. I sám Dvořák pocítoval nespokojenost se současnou podobou díla, a proto v roce 1894 požádal vedení Národního divadla o dočasné pozastavení jeho provozování (Jakobín už měl na kontě 34 repríz) a rozhodl se operu přepracovat. Navrhl Červínkové změny, se kterými libretistka souhlasila a libreto podle nich upravila. Dvořák se nicméně kvůli jiným závazkům dostal k novému hudebnímu zpracování až o tři roky později. Pracoval na něm od února do prosince 1897. Kromě úseků hudby, které bylo nutno vytvořit kvůli přidanému textu (valná část třetího dějství či Terinčina árie „Na podzim v ořeší“ z dějství druhého), Dvořák nově zhudebnil i některé další výstupy (zejména duet „My cizinou jsme bloudili“).

Celé dílo těmito úpravami značně získalo a záhy se stalo trvalou součástí repertoáru českých operních scén.

Obrázek 1 Antonín Dvořák – fotografie z dětství

Premiéra v Národním divadle v únoru 1889 zaznamenala veliký úspěch. Ve zbývajících čtyřech měsících do konce sezóny byl Jakobín hrán celkem čtrnáctkrát a také počet repríz v následujících letech dosahoval čísel, která skladatelova předchozí jevištní díla vysoko převyšoval. Na českých scénách se Jakobín uchytil hned od počátku a natrvalo, např. v Národním divadle byl do roku 2011 proveden už více než tisíckrát. Na rozdíl od předchozích Dvořákových oper se postupně dočkal celé řady provedení na zahraničních scénách (všechna až po skladatelově smrti), a to v Lublani, Záhřebu, Barceloně, Mannheimu, Berlíně, Drážďanech, Essenu, Výmaru, Londýně, Wexfordu, Edinburghu a Washingtonu. Československá televize natočila v roce 1974 inscenaci zkrácené podoby opery.

DĚJ OPERY:

(odehrává se na malém českém městě roku 1793)

PRVNÍ DĚJSTVÍ:

Hrabě Vilém za Harasova se zřekl vlastního syna Bohuše pro jeho přílišnou svobodomyslnost a plně se přiklonil ke svému synovci Adolfovi. Bohuš na protest opustil rodinné sídlo a odešel do Paříže. Byl proto v rodině nazýván Jakobínem. Právě dnes, za posvícenské slavnosti, se po letech vrací nepoznán i se svou ženou Julií do rodného zámku, starým hrabětem už dlouho neobývaného. Oba sledují na náměstí místní obyvatele: mládež, vycházející z kostela, pana učitele Bendu s dcerou Terinkou, které nadbíhá nafoukaný purkrabí Filip. Terince je však mnohem milejší myslivecký mládenec Jiří. Jiří ze žárlivosti zazpívá na adresu purkrabího

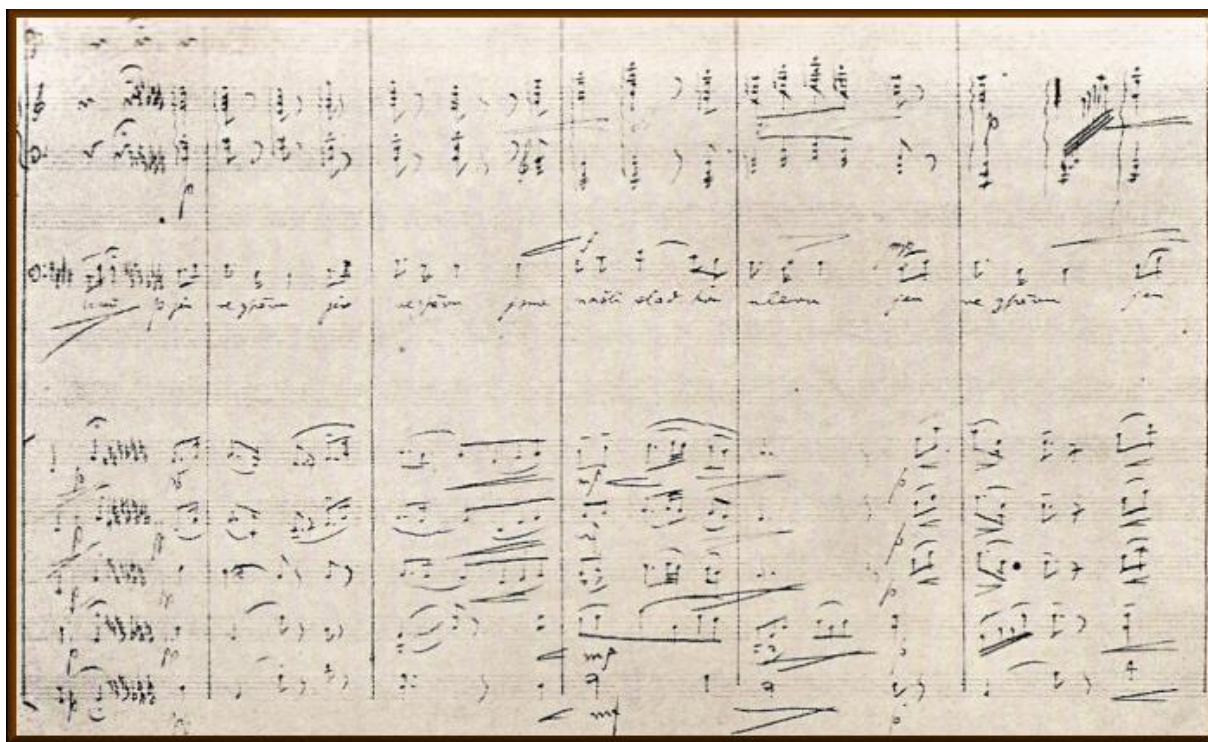
posměšnou písničku a vyvolá tím jeho touhu po pomstě. Mezitím se Bohuš a Julie - jako domnělí cizinci - stávají podezřelými. Náhle přijíždí do města starý hrabě se synovcem Adolfem, kterého prohlašuje za svého dědice.

DRUHÉ DĚJSTVÍ:

Ve škole chystá učitel Benda s dětmi slavnostní kantátu na počest přivítání nového zámeckého pána. U Benda najde útočiště Bohuš s Julií. Purkrabí Filip přichází na námluvy s Terinkou a svému sokovi Jiřímu vyhrožuje wojnou. Vzápětí přichází Adolf, který slibuje purkrabímu vrchnostenský úřad, když chytí podezřelé cizince. Bohuš vystupuje z úkrytu, aby zabránil dalším Adolfovým intrikám, ale je zatčen a odveden na zámek do vězení.

TŘETÍ DĚJSTVÍ:

Benda s Julií se vypraví do zámku za starým hrabětem. Zatímco se Julie skryje, Benda přemlouvá hraběte, aby synovi odpustil. Hrabě však prosbám odolává, a tak se Julie sama rozhodne k činu a z úkrytu zanotuje starou ukolébavku, kterou kdysi zpívala hraběnka synovi. Hrabě je pod silným citovým dojmem ochoten Julii vyslechnout. Ta ospravedlňuje Bohuše v očích hraběte a ukazuje, že jen Adolfovy intriky odcizily otce a syna. Hrabě nechá slavnostně vězně propustit, smiřuje se s ním i s Julií a žehná i Terince a Jiřímu.

Obrázek 2 – partitura/rukopis z 2. dějství – známý duet Bohuše a Julie „My cizinou jsme bloudili“ (v divadelním prostředí se duetu říká lidově „micinka“)

Vystup I. 10.

Allegro

*Průběh: Rozeslané pulky a nástroj hudební, po straně
nástrojů (dále a pozadí a po straně) a dle odno.*

*Vystup I. Benda, Tiri, Terinba a spěváky velk. děti)
Odbyvá se slavnost. Benda diriguje.*

Tak moji drazí! Bravo, bravissimo! Vítejte, je to opravdu!

Vystup I.

Allegro moderato

Obrázek 3 partitura/rukopis ze začátku 2. dějství opery Jakobín (kantor Benda: „Tak moji drazí, bravo, bravissimo!“)

RODINA:

Anna Čermáková a Antonín Dvořák vstoupili do manželského svazku 17. listopadu 1873 v kostele sv. Petra v Praze. V prvních třech letech po svatbě se jim postupně narodily tři děti - Otakar, Josefa a Růžena, ale všechny zemřely v raném dětském věku. V desetiletí 1878 - 1888 měli Dvořákovi dalších šest dětí, které se již všechny dožily dospělosti: Otilie, Anna, Magdalena, Antonín, Otakar a Aloisie. Nejstarší z nich, Otilie („Otilka“), zdělila hudební talent a dokonce se dochovalo několik jejích drobných klavírních skladeb. Roku 1898 se provdala za Dvořákova žáka, skladatele Josefa Suka. Jejich vnuk Josef Suk (1929-2011) se později stal špičkovým houslistou. Otilie zemřela předčasně roku 1905 ve svých sedmadvaceti letech. Také Dvořákova dcera Magdalena (doma nazývaná „Magda“) se věnovala hudbě, byla koncertní pěvkyní. Syn Otakar se později zasloužil o zachování celé řady vzpomínek na svého otce, které v roce 1960 sepsal do knižní podoby.

